

1. teksts

Liene Linde, kinorežisore, publiciste

„Cilvēce” (raksta fragments)

– 2008. gadā kādā Aļaskas izgāztuvē tika atrasts izmociņš baltgalvas ērglis. Lai gan apkārt bija šķietami daudz iespēju tikt pie barības, ērglis bija tuvu nāvei no bada un slāpēm, jo kāda malumednieka lode bija norāvusi tam lielāko daļu knābja un plēsējputnam tas nozīmē nāves spriedumu. Ērgli nogādāja plēsējputnu saudzētavā Idaho, kur par to sāka rūpēties saujiņa brīvprātīgo, ar caurulītes starpniecību barojot putnu ar šķidru pārtiku. Kad tapa skaidrs, ka ērgļa knābis neataugs, centra veterinārijas speciālisti vienbalsīgi rosināja putnu iemidzināt. Taču organizācijas vadītāja Džeina Veltkampa tā vietā uzmeklēja inženieri, kurš ar 3D printera palīdzību ērglim izveidoja knābja protēzi. Tā bija vairākkārt jāpielāgo, un tās piestiprināšanai ērgļa knābja atliekās tika iestrādāta titāna plāksnīte. Kad protēzi izdevās iestiprināt, ērglis, guļot uz procedūru galda veterināru komandas rokās, izdvesa neticības pilnu uzvaras kriedzienu. Pēc šī notikuma putns atguva iespēju patstāvīgi ēst un sevi aprūpēt. [..]

1979. gadā sešpadsmit gadus vecais Džadavs Pajengs lūkojās uz simtiem čūsku, kas bija nobeigušās no karstuma viņa dzimtajā Indijas salā, ko klāja smiltis, krūmāji un atliekas no panīkušā meža, kurā viņš bērnbā mēdza rotaļāties. Džadavs pieņēma lēmumu līdz pat sava mūža beigām katru dienu iestādīt pa kokam; viņš sāka ar divdesmit bambusa stādīņiem, bet lūkojās arī pēc citām koku un augu sugām, lai veicinātu vides daudzveidību. Šobrīd, pēc četrdesmit gadiem, viņa izveidotais mežs stiepjas vairāk nekā piecsimt hektāru apjomā. Tajā dzīvo Bengālijas tīģeri, Indijas degunradži, brieži, truši, pērtiķi un dažādi putni, kā arī reizi gadā to apciemo aptuveni simt zilonu; pēdējos gados Pajenga mežā pasaulē nākuši desmit zilonēni. Šajā planētas dzīves punktā meži visā pasaulē tiek izcirsti vai nodedzināti ar ātrumu viena futbola laukuma platība sekundē

– Arī nīderlandietim Bojanam Slatam bija sešpadsmit gadu, kad pār viņu nāca ekoloģiska atklāsme. Viņš Grieķijā nodarbojās ar niršanu, taču skaidrās zemūdens ainavas vietā viņa acīm pavērās vairāk plastmasas atkritumu nekā zivju. „Kādēļ gan mēs nevarētu vienkārši to visu... satīrīt?” nodomāja Bojans. Šobrīd viņš vada iniciatīvu „*The Ocean Cleanup*” (jeb, burtiski tulkojot, „Okeāna satīrīšana”), kas izstrādā tehnoloģijas okeāna, jūras un upju attīrīšanai no plastmasas piesārņojuma. Atkritumi okeānos koncentrējas noteiktās vietās, kur tos sanes straumes; ar īpašas sistēmas palīdzību (kuģīšiem, kas velk tādu kā lielu tīklu) atkritumi tiek savākti un izvesti krastā, kur tiek šķiroti un pārstrādāti. Uzņēmums prognozē, ka līdz 2040. gadam spēs iztīrīt līdz 90 % okeānu atkritumu. Neatkarīgu ekspertu veikta analīze uzrāda, ka organizācijai būtu nepieciešami 130 gadu, lai samazinātu okeānos šobrīd esošo plastmasas apjomu par... vienu procentu.

– Orbītā ap Zemi šobrīd riņķo milzīgs skaits kosmisko atkritumu – nestrādājoši satelīti, raķešu atlūzas u. tml. 2018. gadā veikta aplēse liecināja, ka ap Zemi riņķo aptuveni trīs tūkstoši vairs nefunkcionējošu satelītu, 10 tūkstoši objektu, kas lielāki par datora monitoru, 20 tūkstoši ābola izmēra objektu, pusmiljons objektu skrūvītes izmērā, kā arī vismaz 100 miljoni objektu, kas ir pārāk sīki, lai tos būtu iespējams uztvert. Riņķojot ar ātrumu 35 000 kilometru stundā (ātrāk par izšautu lodi), pat niecīgs objekts ietriecas citā objektā ar milzīgu spēku; sadursmes rezultātā tie var sašķīst neskaitāmās citās tikpat iznīcinošās daļiņās. Kosmiskais piesārņojums ap planētu primāri apdraud satelītus vai kosmiskās stacijas, kas arī uzturas orbītā, taču arvien straujāk tuvojas potenciālais brīdis, kad šai nāvējošajai miskastei vairs nebūs iespējams tikt cauri, un izplatījuma iekarošanas laikmets cilvēces vēsturē beigsies, nerasniedzis pat simt gadu atzīmi. [..]

(Pieejams: <https://satori.lv>. 2022)

Jautājumi:

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Raksturo, kā teksts atklāj tā tapšanas laiku!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

2. teksts

Artis Svece, filozofs

„Čoko” (raksta fragments)

Japānā Valentīna dienas svinēšana būtiski atšķiras no rietumnieku paražām. 14. februārī sievietes ir tās, kuras dāvina dāvanas vīriešiem. Būtībā arī dāvanas veids ir noteikts – tā ir šokolāde. Apdāvināti tiek ne tikai mīļotie, bet visi vīrieši, turklāt sievietes nereti apsveic arī cita citu. Liela nozīme svētku popularizēšanā bija šokolādes ražotājiem un tirgotājiem. Viņu roku darbs ir arī Baltā diena, kas tiek svinēta 14. martā. Baltā diena radusies vēlāk, 20. gadsimta septiņdesmitajos gados, un tās būtība ir tāda, ka vīrieši, kuri Valentīna dienā saņēmuši šokolādi, pasniedz atbildes dāvanu, kurā ir kaut kas balts – tie var būt saldumi, bet var būt arī rotaslietas, ziedi un tamlīdzīgi.

Arī dāvanas nozīme var būt ambivalenta. Vai tas, ka Rietumu kultūrā no vīriešiem tiek sagaidīts, ka viņi apdāvinās sievietes un viņu dāvanas būs vērtīgākas, ir īpašas cieņas pret sievietēm vai aizbildnieciskuma un nevienlīdzīgā statusa nostiprināšanas izpausme?

Japāņu sabiedrībā apmaiņa ar dāvanām ir ļoti būtiska sociālo saišu veidošanas forma, un to nosaka daudzi nerakstīti, bet plaši zināmi noteikumi. Piemēram, Valentīna dienas šokolādes Japānā tiek klasificētas – „honmei čoko” (mīļotajam cilvēkam vai tam, kuram grib izrādīt īpašas jūtas), „giri čoko” (cieņas izrādīšanai dažādiem draugiem, darbabiedriem, priekšniekiem u. tml.), „fami čoko” (ģimenes locekļiem), „seva čoko” (tiem, kuri ir labi pret tevi izturējušies), „tomo čoko” (sieviešu dzimuma draudzenēm), „gjaku čoko” (puiši dāvina Valentīna dienā meitenēm) un „gohobi čoko” (sev). Tomēr par spīti vispārzināmajiem noteikumiem paši japāņi nemaz tik komfortabli nejūtas visā nerakstīto prasību jūklī, jo dažkārt vēstījums tiek pārprasts. Citas meitenes atzīst, ka Valentīna dienā šokolādes vairs nedāvina.

Nespēja vai nevēlēšanās iesaistīties dāvināšanas spēlē var būt simptoms dažādiem procesiem. Ja dāvanas ir saistviela, kas satur kopā sabiedrību, tad tradīcijas vārgulība varētu liecināt par sociālo saišu sairšanu.

Nākas novērot, ka pēdējā laikā biežāk tiek dāvāti pārtikas produkti un kosmētika. Varbūt gan tāpēc, ka pasaule ir pilna ar krāmiem un tos kļūst bezjēdzīgi dāvināt, gan arī tāpēc, ka vismaz daļai sabiedrības prasības ir kļuvušas tik individuālas un niansētas, ka vienkārši nav iespējams uzminēt, kas varētu šo cilvēku iepriecināt.

Skaidrs, ka dāvanu dāvināšana nav vienīgais veids, kā uzturēt sociālās attiecības. Varbūt tās plaukst un zeļ kādā citādā veidā. Tomēr dāvanu dāvināšanā ir tendences, kas liek saausīties. Es jau pieminēju „gohobi čoko” jeb šokolādi, ko cilvēks nopērk, lai palutinātu pats sevi. Tas nav kaut kas Japānai unikāls. Antropologi jau kādu laiku pamanījuši specifisku dāvanu veidu – dāvanu sev „self-gift”. No vienas puses, tajā nav nekā pārsteidzoša. Tomēr pasaule, kurā dāvināšana ir norma, kas prasa domāt par attiecībām ar citiem un kurai cilvēki spiesti pakļauties, ir atšķirīga no pasaules, kurās cilvēki dāvina dāvanas sev, kad vien vēlas sevi palutināt, uzslavēt vai pažēlot.

Atgriezīsimies pie Valentīna dienas. Tā balstās uz pieņēmumu, ka cilvēku attiecību un kopdzīves pamatā ir jūtas un Valentīna dienā šīs jūtas mēs apliecinām. Tomēr kļūdaini būtu iedomāties, ka šie svētki ir dziļi personiski. Pieņēmums, ka attiecību pamatā ir romantiskas jūtas un ka tām jābūt noturīgām, ir sociāls un vēsturiski veidojies, tas nav universāls, un Valentīna dienas dāvanas ir viens no veidiem, kā mūsu sabiedrībā jūtu noturīgums regulāri, reizi gadā, tiek apstiprināts. Savukārt „New York Times” šogad iesaka: „Valentīna dienā centies būt jauks pret sevi!”

No dāvanu dāvināšanas nevajag gaidīt brīnumus un dziļu jēgu, bet tas tomēr ir viens no veidiem, kā cilvēki veido sociālās saites. Atteikšanās no dāvanu dāvināšanas mūsu sabiedrībā ir iespējama, viegla un nesāpīga labos laikos, bet ne visi laiki ir labi laiki. Tāpēc varbūt nevajag steigties un atņemt Valentīna dienas dāvanu tradīciju.

(Pieejams: <https://satori.lv>. 2022)

Jautājumi:

1. Formulē un raksturo teksta tematu!
2. Nosauc, ar kuriem atslēgas vārdiem tu raksturotu šo tekstu! Pamato savu izvēli!
3. Kā šis teksts saistās ar tavu pieredzi?

3. teksts

Andra Konste, Ventspils Rakstniekmājas direktore, tulkotāja

„Rakstniekmājas lappuses” (raksta fragments)

Andra Konste ir Ventspils Starptautiskās Rakstnieku un tulkotāju mājas direktore. Rezidencē pastāvīgi uzturas vairāki autori un literāti gan no Latvijas, gan ārzemēm – laika gaitā Andra iekrājusi atgadījumus un pastāstus par uzņemtajiem viesiem.

Mūsu Mājā dzejas seminārs – ieradušies tāli un pat eksotiski viesi: Samira Negroche no Alžīrijas, Tala Nitzana no Izraēlas, Gokčenurs no Turcijas un vienkārši Kārlis Vērdiņš. Pirmajā vakarā, sēžot pie mūsu lielā ēdamgaldā un iepazīstoties, sākām pat noskaidrot, ko kurš vārds nozīmē – Gokčenurs turciski esot debesu valodas gaisma, Tala Nitzana – rīta rasa uz puķu pumpuriem. Lai kaut kā turētos līdz, spērām vajā, ka vērdiņš toties ir pēdējā vērtība, kas paliek pie cilvēka, kad viss jau zudis. Viņš pats gan tā kā drusku par to sakautrējās, bet valsts prestiža labad neko neteica.

Pirms aizbraukšanas uz Maroku Uldis Bērziņš man uzdāvināja savu tikko iznākušo dzejoļu grāmatu. Laimīga izlasīju, bet neienāca prātā, ka viņš par to varētu sagaidīt kādu rakstisku vērtējumu, un sagādījās vēl arī tā, ka biju kādu laiku prom no e-pastiem. Kad atgriezos, mani sagaidīja sabēdājusies Ulža vēstule, ka laikam taču man nav patikuši viņa dzejoļi un tagad es nerakstu, jo nezinu, kā lai smalkjūtīgāk to pasaku. Pilnīgi apstulbu par šādu domu gājienu. Dziļās pārdomās aizgāju uz kādu bibliotēkas pasākumu, kur priekšā man sēdēja Maira (Maira Asare) un Liāna (Liāna Langa), nenocietos un izstāstīju visu notikušo gandrīz kā joku. Kā šodien atceros – pret mani pagriezās divas nopietnas sejas un viņas abas vienā balsī teica: “Bet, protams, ko gan citu lai viņš būtu iedomājies?? Katrs no mums būtu iedomājies tieši to!”

Rudaks (Uldis Rudaks, mūzikas kritiķis), rakstot grāmatu par latviešu rokmūziku, iznāk pēc gandrīz diennakts strādāšanas un, pavisam sakreņķējies, stāsta, ka burti tekstā viņu pilnīgi esot satracinājuši – mazie vēl tā neko, bet lielie esot nenormāli stulbi un pat agresīvi.

Norai (Nora Ikstena) autobusā uz Ventspili cītīgi uzmanību izrādījis kāds vīrietis, pieturā pat „Karūnas” šokolādīti nopircis. Bet tad teicis – nu, visādi skaista sieviete, tikai rokas tādas, it kā smagus darbus darītu. Nora atbildējusi, ka tā arī esot – viņa ir rakstniece.

Pilsētas svētkos opera un sajūta, ka Eiridīki izglābs tieši caur mūsu pagalmu. Visa darbība notika Rātslaukumā – būtībā pie mūsu Mājas durvīm, sižetā tikām iesaistīti pamazām un nemanot: vispirms iemācījāmies melodijas un daļēji arī tekstus, jo trīs dienas mums blakus notika mēģinājumi. To, ka esam jau iekšā izrādē, sapratām, kad pie mums tika ierīkota ģērbtuve un grimētava un garām vairākkārt staigāja plandošā, zvīlojošā apmetnī tērptais Sergejs Jēgers. [...] Itāļu dzejniece Ticiāna dziedāja vēl otrā rītā, kad devāmies svētku gājienā, un izrādījās, ka tas ir bijis viņas mūža sapnis – gājiens.

Devāmies ar Mairu (Maira Asare) viņas mazajā fiatiņā no Ventspils uz Rīgu. Mašīnītei bieži kaut kas klabēja un čīkstēja. [...] Lai kaut kā novirzītu domas citā gultnē, ieminējos, ka nupat biju izlasījusi Ulža Bērziņa referāta pirmo teikumu – rakstnieks kalpo valodai. Abas ar Mairu spriedām, ka valodai laikam taču ne, jo valoda tomēr ir tikai instruments, lai cik smalks, lai cik svarīgs. Bet kam tad? Sirdsapziņai? Talantam? Atcerējos kādu sarunu ar Imantu Ziedoni, kurā jautāju viņam – vai var būt tā, ka izcili talantīgs cilvēks, ģēnijs vai tuvu tam, var būt ļauns? Nu, ne tā, ka trūkumi, netikumi, bet ļauns pēc būtības. Ziedonis diezgan ilgi domāja un teica: „Man tomēr šķiet, ka ne, jo talants ir no Dieva.” Nu, jā. Un tad sanāk: ja tu nekalpo savam talantam, tad nekalpo arī Dievam.

(Pieejams: <https://satori.lv>. 2020)

Jautājumi:

1. Raksturo teksta nolūku un pamato viedokli!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas autores individualitāte?
3. Vai un kā, tavuprāt, teksts varētu bagātināt tavu dzīves pieredzi?

4. teksts

Māris Bišofs, mākslinieks

„Dzīvnieki” (raksta fragments)

Es nezinu, kas tā ir par televīzijas pārraidi – es neskatos televīziju –, bet nejauši uzskrēju virsū vienai, kad tā tika rādīta.

Tur ir tāds ritenis ar cipariem, kuru viņi laiku pa laikam griež, un tad uz grīdas ir izklāta liela Latvijas karte, un pa to viņi bradā. Tad galvenais no viņiem uzdod jautājumu – cik balto sudraba kaiju pāru dzīvo uz Rīgas jumtiem? Dalībnieki sāk savā starpā rosmīgi sačukstēties, neko nevar dzirdēt, un tad atskan bikls minējums – astoņi tūkstoši pāru.

Es savā galvā pareizinu ar divi, un iznāk sešpadsmit tūkstoši putnu. Ja nu viņi visi paceltos spārnos, tad Rīgā iestātos mijkrēslis. Kāpēc sabiedriskā televīzija vispār uzdod šādus neatbildamus jautājumus? Kad ir pēdējo reizi veikta Latvijas kaiju skaitīšana? Kā tās vispār var saskaitīt, ja viņas visas pēc sejām ir vienādas un atrodas nepārtrauktā lidojumā? Tās tak nav bekas, ko var saskaitīt. Viņām nav pases un dzīvesvietas deklarācijas.

Šis drīzāk varētu būt tāds neveikls ievads tam, par ko es tālāk vēlētos runāt. Es nevaru iedomāties, ka kaijas varētu būt atriebīgas, jo dzīvnieki – atšķirībā no cilvēkiem – nav atriebīgi.

Vilks, kuram mednieks nošāvis mīļoto sievu, nekad nesāks pētīt, kur tas mednieks dzīvo, lai atriebībā nokostu viņa dēliņu. Viņš tam neuzglūnēs mēnesnīcā, kad tas nāks no kaimiņa mājā – bez ieroča un stipri iedzēris. Absurds! Tāpat nedomāju, ka lādzīgs bebrs, kurš, no sirds pūloties, centīgā darbā uzbūvējis dambi upītē, ietu atmaksāt tam vīram, kurš izpostījis viņa dambi, lai gan tam vīram ir koka māja, kuru bebrs bez lielām grūtībām varētu pārvērst par pamatīgu postažu.

Man ir gadījies redzēt vairākus izcilus pierādījumus, kuri liecina par dzīvnieku dvēseles dziļumu un labdabību. Nu kaut vai to, kā suns ar bruņurupuci rotaļīgi spēlē bumbu – tas mani tiešām aizkustināja līdz asarām. Suns ir ārkārtīgi cilvēciski smalkjūtīgs šajā spēlē: viņš ņem vērā, ka bruņurupucim ir grūtības ar staigāšanu, un tādēļ nekad nesit bumbu tālu prom, bet dara to ar tādu aprēķinu, lai bruņurupucim nebūtu grūti izdarīt atbildes gājienu. Es nekad neesmu dzirdējis, ka jauneklis, spēlējot futbolu ar aklu invalīdu, būtu pret savu pretinieku tik uzmanīgs. Ir redzēts, kā kaķis ar zirgu mīlinās stallī – kaķis ir uzrāpies uz staba un abi maigi aplaiza viens otru. Reizēm televīzija rāda visai sakarīgas lietas, piemēram, kaķi, kas ir aizmidzis kūtī uz lielas, vecas aitas villainās muguras un nepamostas, kad tā ar pārējo baru nesteidzīgi dodas uz ganībām.

Diemžēl mana rakstiņa nobeigums ir visai bēdīgs – kaut vai ar dažām rindiņām mums jāpieskaras mājas dzīvnieku grupai. Tā ir dzīvnieku daļa, kura bauda zināmu labklājību – viņi tiek baroti, apkopti un dzīvo zem jumta ziemas aukstumā. Kad es vēl biju puika, zirdziņus ziemā apsedza ar deķi un iedeva barību, kamēr tie stāvēja pie [...] slitas un gaidīja savus saimniekus [...]. Skumji ir tas, ka šī dzīvnieku grupa, dzīvojot ar cilvēkiem, pašiem to nenojaušot, no viņiem pārņēmusi ne tās labākās īpašības. Ir dzirdēts par gadījumiem, kas aprakstīti pasaules literatūrā, kad zirgs nosper cilvēku vai govš izbada slaucējai aci. Nevar nepieminēt aunus, kuri varbūt izprieças dēļ izvēlas savu upuri – kādu pavecāku, inteligentu kungu – un brīdī, kad viņš to vismazāk gaida, spārīgi ieskrienoties, no mugurpuses ar sevišķu nežēlību bliež tam pa sēdvietu. Cilvēka labākie draugi dažu reizi saplēš savu draugu – cilvēku. Neko jau nevar darīt, „tā tas ir iekārtots”.

Ir tādas dziesmas, kuras nekad nebeidzas. Tieši tāpat jālasa šis sacerējums. Kad izskanējuši pēdējie vārdi, tas tūlīt jālasīt no pirmās rindiņas.

(Pieejams: <https://satori.lv>. 2021)

Jautājumi:

1. Raksturo teksta aktualitāti!
2. Raksturo, kā tekstā izpaužas autora individualitāte!
3. Par ko un kāpēc tu vēlētos sarunāties ar teksta autoru?

5. teksts

Aksels Hiršs, rakstnieks

„Gājputnu karantīna” (raksta fragments)

Sniegputeņi katru dienu un nakti. Mēs sazvanāmies, lai apspriestu, kuram no paziņām beigusies, bet kuram sākusies karantīna. Nekā cita jau īsti arī nav. Kaudzē krājas nepadarītie darbi, atliktas norunas, tikšanās, braucieni. Pēc nedēļas, kas pavadīta uz slimības lapas, kādu nakti pamodies, skatos bākuģuņu gaismu atspulgos logā, un man piepeši liekas, ka tas viss nav pa īstam. Ka tas ir kāds nelietīgs apmāns, kurā esmu iepīts, kamēr aiz kulisēm turpinās īstā dzīve. Varbūt pat ar īsto mani. Jo es atceros, ka bija krietni savādāk. Kur tas viss varēja palikt? Un kā lai atgriež to atpakaļ?

Rīta sniegputeņi, vakara sniegputeņi. Man raksta no darba, jautājot, kad būšu atpakaļ. Un man liekas, ka starp rindiņām manu vieglas neticības intonācijas. It kā viņi nojaustu, cik tālu no tā visa jūtos šobrīd. Cik lieka un nomācoša man šķiet visa viņu drudzainā jezga. Ja es varētu izvēlēties, tad vienīgais, ko es gribētu – ienirt vēsā, dzidrā ūdenī, saulei izšķīstot pa tā virsmu. Peldēt un neiznirt, līdz aprūkstas elpa. Vēlāk uz muguras gulēt karstās smiltīs, priecīgi kampfjot gaisu. Un, ja es vēl tur nebūtu pavisam viens, tad būtu pat labi. Bet nekas tāds šobrīd nav paredzēts un atliek gaidīt atgriežamies gājputnus. Nezinu, kāpēc, bet šoziem man regulāri par to jādomā – par to, ka ļoti vēlos tos sagaidīt atpakaļ.

Ziņas, ko lasu šorīt, aizdomīgi atgādina tās, ko esmu jau lasījis senāk. Tāpat kā ar to nemitīgo snigšanu – rodas sajūta, ka viss izmests pašplūsmai un nekādi centieni vairs netiek ieguldīti. Cilvēki klusā tīnumā gaida, kad beidzot saslims visi. Kādu vakaru stāvu Lielajos kapos, tumsā atgāzis galvu, jo caur koku kailo galotņu tīkliem redzamas pavisam skaidras, žilbinoši spožu zvaigžņu nosētas debesis. Tas mani tā bērnišķīgi apbur.

Naktīs, kad neviens neredz, sniega tīrīšanas traktori braukā paceltām lāpstām, jo arī tiem viss ir apnicis. Es mēdzu sēdēt līdz vēlam vakaram, bakstoties gar izjukt alkstošām teksta lauskām, tad, atmetis ar roku, vēroju ielu lejā un retos garāmgājējus uz tās. Man gribētos saprast, vai tās izmaiņas pasaulē, ko skaidri jūtu, lai arī nemācētu saprotami aprakstīt, ir notikušas tikai manī vai tomēr tur, laukā. Un tāpēc es skatos uz šiem naksnīgajiem gājējiem, it kā mēģinot uzminēt atbildi pēc viņu gaitas, izplūdušajiem vaibstiem un nevilšajiem žestiem. [...] Man rodas sajūta, ka tad, ja es noskrietu lejā un uzrunātu viņus, sakot: „Jā, jūs noteikti arī esat pamanījuši, ka pasaule ir mainījusies. Mums kaut kā vajadzētu izdarīt tā, lai viss atkal ir kārtībā, vai ne?” – viņi uzreiz saprastu, par ko ir runa. Mums vajadzētu vairāk „*restore to the last known good configuration*” punktu. Vairāk – vai vismaz vienu.

Priekšpusdienu un pēcpusdienu sniegputeņi, ik vakaru vētras, brīdinājumi dzeltenie un brīdinājumi tumšie sārtie, kupenās iestiguši kurjeri ar dziestošām picām somās. Šī ziema velkas jau kādu mūžību. Varbūt tā patiesībā bijusi vienmēr. [...]

Un es aiziešu uz poliklīniku, lai tiek noslēgta mana slimības lapa, jo pat vīrusu nespēju saņert, kā normālam cilvēkam pienāktos. Nopirkšu sviestmaizes un braukšu uz darbu. [...] Ziema vilksies un vilksies. Sapņos es niršu aizvien dziļāk dzidrā ūdenī, nomodā – kupenās, palēnām samierinoties ar to, ka atgriežams nekas nav. Sniega tīrīmie traktori vairs pat necentīsies, naktī klusi izbrauks cauri pilsētai ar svinīgi paceltām lāpstām un neatgriezīsies. Un tad kādu rītu es sadzirdēšu gājputnu kāsi caur irdenu miegu. Un, lai arī es nezinu, ko darīt līdz tam, toties es skaidri zinu, ko darīšu tajā dienā.

(Pieejams: <https://satori.lv>. 2022)

Jautājumi:

1. Raksturo teksta iespējamo adresātu un pamato viedokli!
2. Raksturo teksta valodas leksiskās īpatnības!
3. Par ko un kāpēc tu vēlētos sarunāties ar teksta autoru?

6. teksts

Aivars Kļavis, rakstnieks

„No specfondiem dienasgaismā izceltā Džordža Orvela „Dzīvnieku ferma”” (fragments no atmiņu grāmatas „„Avota” laiks”)

1988. gads žurnāliem „Avots” un „Rodņik” bija sarežģīts. Nereti vajadzēja zināt, kā tos aizstāvēt, kad literāro darbu vai rakstu gribēs izņemt no žurnāla pirms drukāšanas, un kā pašam aizstāvēties, aizstāvēt „Avotu” un redakciju, kad tas būs nodrukāts. Mēs gājām dažus soļus pa priekšu laikam. Nepārtraukti. Un šo procesu apturēt vai nobremzēt vairs nebija iespējams, muti aizbāzt kā pirms gadiem pieciem vai desmit vairs nebija tik vienkārši.

Kopš 1988. gada 31. janvāra teju visa Latvija ik svētdienas vakaru skatījās raidījumu „Labvakar”. Arvien atklātāk sāka rakstīt citi preses izdevumi, to skaitā laikraksts „Padomju Jaunatne”, „Skolotāju Avīze”, sevišķi, kad 1987. gada septembrī par tās galveno redaktoru kļuva Felikss Zvaigznons, un žurnāls „Liesma”, par kura galveno redaktoru tajā pašā gadā iecēla Daini Cauni. Katrā ziņā „Avots” un „Rodņik” vairs nebija viens.

Tie, kas strādāja presē, jūta – esošā sistēma lēnām brūk.

Džordža Orvela „Dzīvnieku fermas” tulkojumu krievu valodā Vladim Spārem uz „Rodņik” atnesa krievu žurnālists Ilans Polocks, kas strādāja „Sovetskaja Molodjož”. Vladis mani pārliecināja, ka ir īstais brīdis drukāt šo darbu, ko dēvē arī par politisko alegoriju. Un jādrukā vienlaikus gan krieviski, gan latviski. [...] Kad gaismā bija nākuši neskaitāmie Staļina režīma noziegumi, ieskaitot pavēli noslepkavot viņa politisko sāncensi Trocki, to nedarīt šķita mulķīgi un neloģiski.

„Vladis man teica, lai es meklēju tulkotāju,” atceras Guntars Godiņš. „Atbildēju, ka man ir tulkotājs – Silvija Brice. Laikam zināju, ka viņa kaut kādā veidā jau bija tikusi pie grāmatas oriģināla. Piezvanu un saku: „Silva, tev būs jātulko „Animal Farm”!” Un klausulē uz ilgu laiku iestājās totāls klusums. Viņa domāja, ka ākstos. Jo toreiz tas bija ne-ie-do-mā-ja-mi,” uzsvērdams katru šī vārda zilbi, tagad saka Guntars. [...]

Lūk, izraksts no Vlada Spāres dienasgrāmatas, ko ar viņa atļauju šeit publicēju:

„22. marts, otrdiena.

[...] Reakcija PSRS Glavlitā ietvaros noreāģēja pārāk vēlu – zvans no Maskavas atnāca pagājušo piektdien, kad žurnāls jau bija sabrošēts un gatavs nosūtīšanai pasta nodaļām. Latvijas Glavlitā izcēlās panika, no Maskavas bļāvieni: kas atļāvis, Orvels aizliegtajā (ar sešstūra zīmogu) lit. sarakstā! Kur tulkotāji dabūjuši! Ko jūs iedrošināties! Tā ir pretpadomju literatūra utt.! Tracis pamatīgs. Tas viss notika pagājušajā piektdienā. Bet jau sestdien pirmie abonenti saņēma žurnālu. Orvela „Dz. f.” ir antiutopija, kas radikāli atšķiras no viņa paša sarakstītā „1984” un no Zamjatina „Mēs”, tāpat citiem līdzīgiem darbiem ar to, ka tā ir nevis baisa kā vairums totalitārismu un kazarmu sociālismu atmaskojošo darbu, bet smieklīga! Lūk, kas ir svarīgi. Pat Markss (ja nemaldos) teicis, ka cilvēce smeļoties šķiras no savas pagātnes. Pret smieklīgiem nav argumentācijas, pret smieklīgiem nav iespējams cīnīties, tie vienmēr uzvar. Tas ir kardināls solis uz priekšu, un es jūtos patiesi lepns, ka mazais „Avots” pirmais to spējis Padomju Savienībā. Tā ir uzvara!”

Ar to arī viss beidzās. Neatceros, ka būtu sekojušas kādas represijas vai pārmetumi. Jo patiesībā mēs toreiz atradāmies unikālā un ārkārtīgi izdevīgā pozīcijā. Bija tik daudz nepateiktā, nublicētā, noklusētā un samelotā. No pagātnes bija izdzēsti neskaitāmi cilvēki, viņu likteņi un notikumi, izkropļota, deformēta realitāte un melos pārvērsta patiesība. [...] Tēmas burtiski mētājās apkārt. Vajadzēja tikai mācēt tās ieraudzīt.

Turklāt milzīga nozīme bija faktam, ka žurnāls tikko dibināts. To veidoja jauni cilvēki. Nebija iesīkstējušu tradīciju, rutīnas un tabu. Pirmā gada laikā bijām iekarojuši lasītāju uzticību, apliecinājuši sevi. Vajadzēja vienīgi uzdrīkstēšanos, drosmi, lai celtu gaismā noklusēto un atdotu lasītājiem patiesību.

(Kļavis, A. *No specfondiem dienasgaismā izceltā Džordža Orvela Dzīvnieku ferma. Domuzīme, 2021.*)

Jautājumi:

1. Raksturo teksta nolūku un pamato viedokli!
2. Raksturo, kā teksts atklāj žurnāla „Avots” iznākšanas laiku (1987–1992)!
3. Kādas pārdomas tevī radās pēc teksta izlasīšanas?

7. teksts

Rihards Bargais (1969), rakstnieks

„Trīs svētdienas” (stāsta fragments)

Tomēr uzvilku sarkano, Moriseja veikalā nopirkto džemperu ar lielu dzeltenu vārdu VULGAR slaidā lokā pāri krūtīm. *Frankly vulgar red pullover*, kā viņš dzied. Vienmēr man tās problēmas ar baznīcā ejamām drēbēm – gribas saģērbties pēc iespējas neuzkrītošāk, bet, jo vairāk gribas, jo uzkrītošāk sanāk. Un kāda tad vairs lūgšanās – pie katras klanīšanās tik paskaties uz leju un šausminies. Ja neesi laikus aizmiedzis acis. Te bikšu melnais tonis nesaskan ar žaketes melno, te kaut kas ne tā karājas, te kaut kas ne tā izspiežas, bet te atkal neizspiežas nemaz.

„Tu te pucējies kā veca meita!” mamma pirms simt gadiem teica tētim, kad tas Jāņu vakarā pie spoguļa uzlaikvoja piekto kreklu, un es tagad tieši tāpat. Viens par īsu, otrs par šauru, trešais saburzīts, ceturtajam biga iespiedusies pāri krāgam. Nekas cits neatlika, kā vilkt to VULGAR. Žakete būs pa virsu, tās atvērumā redzami tikai burti LG, un vēders man arī novingrots mazāks – šaurais džemperis to vairs neizceļ. Nekas, domāju, iznesīšu savu VULGAR cauri templim, un, kas ir iznests cauri templim, tas ir iesvētīts. Tā ņemdamies un pārgērbdamies, atkal izgāju no mājas ar piecu minūšu nokavēšanos.

Es cerēju kādu nobalsot, bet mašīnu Dievs man nesūtīja, lai cik caurbļoši es atskatītos uz tīro svētdienas rīta šoseju. Viņam bija visas iespējas, visas pasaules mašīnas Viņa rīcībā, bet, nē, savus divus kilometrus man nācās nomocīt pašam. Vispār biju iedomājies, ka ar to kāju ir labāk. Pa māju staigājot, tā spiedās pret zemi normāli. Bet tad es arī gāju lēnāk. Tagad, tempā nesoties, kāja izrādījās tizla un tāda kā izregulējusies. Es reāli kliboju. Man bija pusstunda līdz centram, pusstunda mikriņā līdz Rīgai un vēl pusstunda Rīgā līdz baznīcai. Nokavēt nedrīkstēju – mans dievkalpojums sākās tukšā baznīcā, kad vēl neviena cita nav, un beidzās tikpat tukšā, kad visi citi jau prom. No pirmā līdz pēdējam „āmen”, citādi nekā, citādi neskaitījās.

Paralēli klibošanai es vēl čukstēju obligātās rīta lūgšanas. Pēdējā laikā man tās padevās tieši ejot. Tā lēni, nepiespiesti ejot. Bet tagad nebija lēni, katrs otrais solis sāpīgi spiedās pret zemi un saistīja domas, un tas vairs nebija Dievs manā galvā, bet pirātu kapteinis no bērnu filmas ar iekavās deformējušos kājstarpi. Varbūt man arī ir piemetusies tā dīvainā līko kāju slimība, es paralēli lūgšanai domāju un „Visaugstākā patvērumā” noskaitīju trīs reizes pēc kārtas un visas trīs reizes pa tukšo, pilnīgā automātā.

Autene arī izrādījās tukša – ne pasažieru, ne mikriņa. Valstī plosījās pandēmija, sabiedriskā transporta grafiks mainīts, un te nu tas bija – nenokšeramais laiks un nepārvaramā telpa. Mans deguns atdūrās pret sarkano, rupjībām norakstīto autenes sienu. Pie tās ar skoču pieklēbētas laistījās divas pelēkas afišas – *Baltijas ceļš 2021* un *Балтийский путь 2021*, viena latviski, otra krieviski. Fakinie antivakseri bija tikuši arī līdz mūsu miestam! Maskavas spiegi, kas aicināja vietējos vientiešus, lai tie pret lipīgo sērgu nevis špicētos, bet skrietu uz ceļa un sadotos rokās! Un vēl visu trīs valstu garumā!

Nezinu, varbūt man vajadzēja lūgties: ak Dievs, lūk, autene!? Ak Dievs, lūk, afišas!? Ak Dievs, es tūlīt apsēdīšos? Jo es apsēdos tieši zem afišām un tieši padomāju: ak Dievs, es sēžu, te nu es esmu. Pār svētdienas rītu bija nolaidusies garīgā krēsļa, un viss pēkšņi bija slikti.

(Bargais, R. *Trīs svētdienas*. Domuzīme, 2022.)

Jautājumi:

1. Raksturo teksta iespējamo adresātu un pamato viedokli!
2. Raksturo, kā teksts atklāj laiku!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

8. teksts

Svens Birkerts (1951), rakstnieks, esejists

„Rokas” (stāsta fragments)

Es skatos uz savām rokām, pētu tās. Gluži kā mēdzam grozīt pirkstos kādu priekšmetu, es grozu savas plaukstas. Vēlu vakarā lasot, es tās piepeši ieraugu lampas gaismā, tās ir kaut kas atsevišķs, ne man piederīgs, es paņemu rokā aifonu un mēģinu vienu no tām pa īstam izprast.

Sarežģītas formas, vīles, krokas, asinsvadi, ēnas. Tās ir kas cits – ja vien pastāv tāda varbūtība –, bet tajā pašā laikā tās visvairāk esmu es pats.

Nav nevienas citas ķermeņa daļas (izņemot, protams, seju), kuru uzlūkojot, es sev saku – „tas esmu es”. Varbūt tāpēc, ka rokas ne tikai darbojas neskaitāmos veidos, bet arī pauž. Rolāns Barts vai cits franču teorētiķis varētu sacīt, ka tām piemīt „repertuārs”. Gadu laikā šīs rokas papletušās izbrīnā, dusmās sistas pa galdu, sakrustojušas pirkstus mānīcīgā cerībā, mierinot spiestas pie pieres vai vaiga; tās situšas knipjus, sasaucoties ar dažnedažādiem ritmiem, pasniegušās pēc cita cilvēka pleca, noglaudījušas galvu maniem bērniem, sastapušas sievas roku, kad sēžam un skatāmies filmu... Gulēdamas uz krēsla roku balstiem, tās atslīgst iespējamībā, bet tajā pašā laikā satur savu daudzveidīgo darbību vēsturi, tas ir, manu dzīvi.

Izspiedušās vēnas uz plaukstas virspuses, lāgiem tik draudīgi izspīlētas, un tad smalkais līniju tīklojums plaukstas iekšpusē. Vēnas man jau pirmajā acu uzmetienā ziņo, ka esmu galīga būtne, kuras dzinulis ir nemītīgi strādājošā sirds; savukārt līnijas, lai kā es tās noniecinātu, tomēr pamanās dot mājienu, ka ir kāds stāsts, kuru es vai nu gribēšu, vai negribēšu dzirdēt.

Mans vārds ir mana ķīla, taču darījumu noslēdz rokasspiediens, tas rada goda vienošanos. Mana roka ir mana aģente, mana pārstāve. Satverot cita silto roku, tā izveido godpilnu saikni starp mums. „Dod roku.”

„Dodu vārdu.” Tas nozīmē, ka roka apstiprina vārdu. Rokasspiediens ir arī aicinošs žests. Pasniegta roka var paust prieku, atzīnību, viesmīlību un uzticēšanos. „Nāciet iekšā – te pret jums izturēsies laipni.”

Pēc jebkādam sacensībām, kur viens cilvēks vai puse zaudē, bet otrs cilvēks vai puse vinnē, tiek paspiesta roka, it kā sakot – „tagad mēs to visu atstājam pagātnē, atgriezīsimies pie normālām, cilvēcīgām attiecībām”.

Paskatos leju un redzu, ka mani pirksti klabina taustiņus, ka knibinu kutikulu, ka ar rādītājpirksta lēnu apļveida kustību berzēju īkšķi. Kā jau bieži vien, es patiesībā neapziņos, ko daru. Tas notiek automātiski.

Es pētu mazos, krunkainos uzkalniņus uz pirkstu locītavām. Tās, šīs ādas krokas, ir daļa no intimitātes sajūtas. Plaukstas atšķirībā no pēdām – un, protams, sejas – atrodas perfektā attālumā, lai tās pētītu.

Uz katras rokas, zem pirksta kauliņa – gredzens. Laulības gredzena riņķītis uz labās rokas, savīts latviešu gredzens uz kreisās. Laulības gredzens tika pārvietots pirms daudziem gadiem. Demonstrēdama virtuvē karatē spērienu, sieva man smagi trāpīja pa kreisās rokas pirkstiem. Gredzenu novilkām tūlīt pat, pirms viss pamatīgi sapampa, un kopš tā laika tas palicis labās rokas pirkstā.

Kādas bija manas rokas, kad biju bērns, kad biju pusaudzis? Vai tās pakāpeniski kļuvušas par manām rokām?

Dienas gaitā es atbīdu no pieres matus, ar rādītājpirkstu viegli paberzēju acis; atgriežu krānu pie izlietnes un tad salieku kopā plaukstas, lai uzšļāktu sejai aukstu ūdeni, paņemu dvieli un, vairākkārt viegli piespiežot, nosusinu ar to seju, ar kreiso roku satveru savu zilo zobu suku un tad ar labās īkšķi izspiežu uz tās sariņiem zobu pastu...

(Birkerts, S. *Rokas. Domuzīme*, 2021.)

Jautājumi:

1. Raksturo teksta nolūku un pamato viedokli!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas literārā tēla individualitāte?
3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

9. teksts

Dagnija Dreika (1951), rakstniece, tulkoāja

„Smieklī naktī” (stāsta fragments)

Tie pēkšņi piepildīja tukšo telpu. Es kaut ko atcerējos. Latgaļi, citādi sakot, čangaļi dēvējot latviešus par čiuļiem. Visdrīzāk gan – nezinot šī vārda jēgu. Vai varbūt – zinot. Kādā no poļu izloksnēm šis vārds nozīmē muļķi, vēl sliktāk – pilnīgu stulbeni.

Noslēpums, kuru zina daži apgaismotie, kādreiz pārstāj tāds būt.

Meklējot medījuma pēdas, es pirms aizmigšanas raugos tālāk vārdnīcā, uzjautrinoties no sirds. Nereti tā ir vislabākā sarunu biedrene.

Dinks vai dings nozīmējot lietu, ko nevar nosaukt vārdā. Vai būtu domāts – diņķis? Kaut kāda radniecība tur ir, neapšaubāmi. Vēl jocīgāk ir tas, ka ar šo vārdu varot aizstāt visus lietvārdus, kuri norāda uz mazu priekšmetu.

Iztirzājumi allaž atklāj dziļu jēgu, par kuru neviens nav iedomājies. Mēs kādā brīdī dzirdējām, ka vārds „dudki”, kas iedveš domu par pīlīšu pūšanu, apzīmē... naudu. Dziļa gudrība slēpjas dialektu vārdnīcās, jānudien!

Tas vieglāk uzminams, kas tuvāk – man ļoti iepaticies depīgais, druknais *dupny* – un tuvu tam arī ir. Kāds dipinošs tips ar lielu dibenu.

Kamēr mednieka gars vēl modrs, atrodu ceļu, pa kuru nācis nosaukums jezgai, tracim – hajs. Šļonskā saka haja – tas pats vien ir.

Kāds kolēģis – īsts vārdnīcu maniaks – teica, ka tās esot visinteresantākā lasāmviela. Endzelīna–Mīlenbaha sējumos allaž atrodu neticamas lietas un esmu pateicīga draudzenei, kura tos man uzdāvināja.

Karlus esot jauns puisis, bet manā mīļotajā Vroclavā par karliem sauc pazemniekus rūķus – tos pašus bārdvīreļus, kuri pie mums mīt Kurzemē. Poļi tajā kalnraču aplaimes pilsētā šos izvietojuši uz katra stūra – mēs ar čehu kolēģi aizrāvāties ar izsekošanu un fotomedībām. Tā arī netikām gudras, cik īsti to bija un vai visus atradām.

Kibel varētu būt ķibeles, bet nekā – spainis. Ja nu vienīgi tā saturs var sagādāt kādu ķezu.

Tā uzjautrinādamās, neesmu pamanījusi, ka sāk aust gaisma. Strazds sācis savas garās slavasdziesmas pumpurojošajā kokā. Laikam gaidāms labs laiks. Arī zīlītes nepārtrauc savējās. Daudzi putni te paglābušies no iepriekšējās bargās ziemas, kad sēta bija piedzīta ar sniegu pusotra metra augstumā, sunītim nebija, kur aptuities.

Bezgala garš liekas tumšais laiks mūsu klimatā, kad tagadne un pagātne iesūno šķietami mūžīgā rudenī un pavasarī šķiet tas daudzsolāmais mirklis.

Vārdi man ataust, iegravēti kaut kur atmiņā kā linogriezumā, dzīvo savu dzīvi, allaž atrodas, tikko ir vajadzīgi – kad paaicinu, izlien no saviem nostūriem kā karli un piedāvā savus pakalpojumus. Jebkurā salikumā meklēju ar skatienu pazīstamo – un lieku lietā, vados pēc tā. Protams, reizēm aizklīstu patālāk kādās dziļākās nogulu kārtās.

Mēs palaikam bēgam no tikšanās ar lietām, kuras šķietami zinām. Mūsu prasīgums klauvē pie svešiem vārtiņiem, kamēr uz savējiem taka aizaug.

Nostalģijas mocīti klaidoņi piesauc savas vērtības, jebšu sirdsapziņas dziļumos snauž apjauta – pienāksies atkal apgūt savējo vārdu dīdīšanu, jo visuresošie jau ielīduši iekšā pa katru caurumu. Tikai savi mūs atbrīvos no aizmirstības, okei un čau.

(Pieejams: https://jaunagaita.net/jg296/JG296_Dreika.html. 2019.)

Jautājumi:

1. Formulē un raksturo teksta ietvertu problēmu!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas personas (literārā tēla) individualitāte?
3. Vai un kā, tavuprāt, teksts varētu bagātināt tavu dzīves pieredzi?

10. teksts

Inga Pizāne (1986), dzejniece un prozaikve

„Plaksti” (stāsta fragments)

Kāpēc es vispār pamodos un piecēlos, ja jūtos tik [..], – viņa domāja, lai gan kā viņa varēja zināt, ka vispār knapi varēs pacelt savu galvu augstāk par spilvenu. Spilvenu, kurš vienīgais šajā rītā par viņu kaut ko zināja – par viņas matu smaržu, par viņas smagnējiem acu plakstiem, kas vērās ciet kā kāpņutelpas durvis, ja tās nepietur. Agrāk tā nebija. Agrāk kāpņutelpas durvis bija paklausīgas ienākoša vai izejoša cilvēka rokai. Līdz brīdim, kad kāds bija izzadzis kodu atslēgas slēdzeni, caur kuras caurumu nu varēja vērot vispirms lēnām plaukstošos, pēc tam lēnām vīstošos pavasara krūmus. Tos dzeltenos, kuriem viņa nezināja nosaukumu. Ko maina nosaukums?

Viņa atceras sevi, viņam sakot: *mēs pamanām tikai to, kas zied. Kad zied ceriņi, tie šķiet esam visur, pēc tam kastaņas. It kā nekas cits neeksistētu, neviens cits koks. Tāpat droši vien ir ar cilvēkiem. Kad tie zied, mēs tos pamanām. It kā pārējo nebūtu vispār.* Tad viņi atvadījās.

Pēc mēneša kodu atslēgu beidzot ielika. Ar tieši to pašu ciparu kombināciju, bet durvis bija kļuvušas smagnējas un pašaižverošas kā viņas plakstiņi šorīt. Tādos rītos viņa alka atcelt pilnīgi visu: visus braucienus, cilvēkus, projektus. Tik nolemti, it kā nebūtu it ne mazākās cerības, ka būs atkal diena, kad viņa jutīsies labi. Labi kā parasti. Viegliem plakstiem kā liepziediem, kā jasmīniem, kā papeļu pūkām, kā ābeļziediem. *Man jāpadzer kāda tēja,* viņa domāja un smagiem soļiem devās uz virtuvi, sāka mazgāt krūzes un tējkarotes. Kaut kas viņā bija mainījies. Pirms gada, diviem viņa allaž gāja gulēt, visus traukus izmazgājusi. Tagad viņa tos mazgāja no rītiem vai pusdienās. Kas? Kas tieši viņā bija mainījies? Viņa iebēra krūzē citronmētru, piparmētru un avenes un ļāva tām ievilkties. Ievilkties. *Vai es esmu ievilkusies?* Reizēm mēs vienkārši neļaujam cilvēkiem ievilkties, un viņi staigā pusbūtībā, pusievilkušies. Ne jau mēs, viņi paši sev neļauj.

Velkoties tējai, viņa uzkopa uz galda sabirušās magoņu ziedlapas un nolēma visu pušķi vēl miskastē nemest. Viņa atlasīja dažus ziedus, kas izskatījās dzīvotspējīgi, un dažus pumpurus, kas solīja ziedēšanu. Pārējo izmeta. Visa virtuve bija ziedlapu un magoņu sēklu piebirusi. Gandrīz vai gribējās puķēm atvainoties. Par ko? Šīs pašas sēklas taču varēja būt kļuvušas par jauniem ziediem, ja ne roka, kas tos noplūc.

(Ja ne) cilvēks.

Jūtos kā bokseris pēc savas karjeras izšķirošā mača, – viņa domāja, sēdējama uz balkona. Visi spēki atdoti. Zaudējis vai uzvarējis, – to viņa nespēja saprast. Neviens no variantiem nav izcils. Ko iesāk pēc tādas uzvaras? Ko iesāk pēc tāda zaudējuma? Vai uzvara un zaudējums nav viens un tas pats? Īpaši, ja visi spēki ir atdoti. Viņa redzēja cilvēkus pretējās mājas balkonos. Redzēja, bet neskatījās. Nojauta, ka arī viņi viņu redz. Sieviete sestajā stāvā nedarīja neko. Stāvēja, skatījās: iekšpus vai ārpus – no tālienes nevarēja saprast. Vīrietis piektajā runāja pa telefonu. Kailu torsu. Šķiet, ieraudzījis viņu, nokautrējās. Aizgāja. Varbūt vienkārši bija pabeidzis sarunu.

Viņa dzēra savu tēju plakstiem ciet. *Kāpēc es liku modinātāju,* – viņa iekšēji nolamājās.

Pēc tam viņa nolēma ieturēt vēl vienu miega cēlienu, dot dienai vēl vienu iespēju. Otrai iespējai viņa ticēja vienmēr. Trešai vairs tikai dažkārt.

(Pieejams: https://jaunagaita.net/jg303/JG303_Pizane.html. 2020.)

Jautājumi:

1. Formulē un raksturo teksta tematū!
2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/morfoloģiskās/sintaktiskās)!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

11. teksts

Kristīne Želve (1970), rakstniece, dokumentālā kino režisore

„Par aktrises darbu” (stāsta fragments)

Inesītes sapņu karjera – strādāt aktrises darbu – beidzās, vēl nesākusies. Pret to kategoriski iebilda Jurelis, viņas vīrs, tolaik gan tikai draugs, bet ar nopietniem nolūkiem, to uzreiz varēja noprast, kad viņš kategoriski iebilda pret Inesītes sapņu karjeru – strādāt aktrises darbu.

Pirmkārt, Jurelim kategoriski nepatika, ka Inesītes vakaros nebūs mājās, jo teātros izrādes sākas vakarā, parasti septiņos.

– Es, – Jurelis teica, – nākšu mājās no darba piecos, nu, labi, sešos, un tu tieši tad iesi prom uz teātri! Nu, kas tā būs par ģimeni? Stundu dienā satiksimies, knapi vakariņas kopā paspēsim paēst!

Inesīte nopūtās un nolēma nesākt Jurelim skaidrot, ka īstenība būs vēl briesmīgāka – sešos viņa jau būs prom teātrī, lai grimētos izrādei un saģērbtos kostīmā, jo aktrise nevar uz izrādi ierasties bez piecām septiņos. Un, ja tajā vakarā repertuārā būs ieplānota kāda vēsturiskā izrāde, mūzikls, žanra komēdija vai kaut kas no Šekspīra – ja vien tas nav laikmetīgs iestudējums –, teātrī uz grimu un kostīmu būs jābūt vēl agrāk, jau piecos. Tā ka nekādas vakariņas kopā tur vispār nesanāks.

Otrkārt, Jurelis ļoti bēdējās, ka, ja Inesīte būs aktrise, viņam nebūs, ar ko kopā iet uz teātri, jo Inesītei taču būs jābūt uz skatuves.

– Es, – Jurelis sūrojās, – nedēdēšu taču viens kā pirksts tajā teātrī! Ar ko man pirms izrādes iedzert piena kokteili ar plūmjū sulu un apēst galvaspilsētas salātus? Ar ko starpbrīdī staigāt pa apli, apspriest režiju un aktieru sniegumu? Neiešu taču uz tavu izrādi ar kādu savu brūti, ha-ha-ha!

– Tu, – Inesīte ieminējās, – varētu nākt ar kādu draugu. Ar Raimi vai Edžiņu. Vai varbūt ar Garo.

– Viņus, – Jurelis noskurinājās, – tas taču nevienā acī neinteresē! Nav tomēr nekāds hokejs! Vai pat futbols.

Inesīte nopūtās vēlreiz un nolēma nesākt Jurelim skaidrot, ka uz teātri viņš varētu nākt arī ar bērniem, jo par bērniem runāts vēl nebija, un, ja Inesīte pēkšņi pieminētu bērnus, Jurelis uzreiz varētu iedomāties atgriezties pie pirmā punkta un sākt uztraukties, ka starp pulksten pieciem vai sešiem un izrādes sākumu vajadzēs vēl arī pabarot bērnus, salikt viņiem drēbes, ko nākamajā dienā vilkt uz skolu vai pirmsskolas mācību iestādi, un palīdzēt sagatavot mājasdarbus – atprasīt reizrēķinu matemātikā, alfabētu lasīšanā, jaunos vārdukus angļu valodā, Raiņa „Lellīti Lolīti” un Aspazijas „Nebēdņi meiteni” latviešu literatūrā, „Cepu, cepu kukulīti” muzikālajā izglītībā, starp „Latviešu padomju enciklopēdijas” lapām nospiegt kļavu lapas un parasto ērgļpapardi herbārijam botānikā, uztamborēt sarkanbaltsarkanu grāmatzīmi par godu 18. novembrim un uzfilcēt brošiņu zemes toņos mājturībā, sataisīt kastaņu cilvēciņus un kabaču marsieti kompozīciju izstādei „Rudentiņš – bagāts vīrs”... bet Inesīte to visu nevarētu, jo viņa jau būtu teātrī uz grimu un kostīmu!

Bet treškārt un galvenokārt Jureli satrauca Inesītes gultas ainas.

– Tu, – viņš pārmetoši sacīja Inesītei, – guli ar kaut kādu pilnīgu svešu veci gultā, nu, labi, guli, ja gribi, tā ir tava darīšana, bet viens to visu vēl filmē! Nu, labi, pieņemsim, lai filmē, ja baigi vajag, viņam darbs tāds, nu, tam, kas filmē, bet tur taču vēl vesels bars jums apkārt stāv un lupī. Tu vari man pateikt, ko viņi visi tur cer ieraudzīt?

Inesīte nopūtās un nolēma nesākt Jurelim skaidrot, bet viņas sapņu karjera – strādāt aktrises darbu – beidzās, vēl nesākusies, jo viņi vienojās izņemt Inesītes dokumentus no Teātra fakultātes vai, pareizāk sakot, tos nemaz neiesniegt.

(Pieejams: <https://satori.lv>. 2022.)

Jautājumi:

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Raksturo teksta valodas leksiskās īpatnības!
3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

12. teksts

Agnese Zarāne (1989), rakstniece

„Bizes” (stāsta fragments)

Emīlijai šodien ir četrpadsmitā dzimšanas diena. Kopš agra rīta friziere pinusi neskaitāmas bizes, pacietīgi ik pa laikam atgādinot meitēnam atraut acis no kustīgajām bildītēm telefonā, lai kopīgi izlemtu par bižu platumu, garumu un matu celiņa lokāciju. Kad matu meistare pēc trim stundām novelk no meitenes pleciem apmetni, Emīlija nolec no krēsla, ar plaukstu apčamda galvasrotu un pasmaida savam spoguļattēlam. Izskatās uz mata kā Aminatai, priecīgi domā Emīlija un jau jož uz frizētavas ārdurvīm [..].

Pavasara saule apžilbina prātu un acis, tāpēc Emīlija uzstutē uz deguna milzīgas brilles. Visa dzīve izritinājusies viņas priekšā kā sarkanais paklājs – viņa soļo pašpārliecināti, šis ir mans laiks, viņa dungo, laiku pa laikam pārbaudot paziņojumus mobilajā telefonā, bezvadu austiņas apslāpē ielas trokšņus, ir tikai mūzika, mūzika, un viņa ir uz zemes nokritusi zvaigzne, viņa mirdz, viņa neiet, viņa dejo.

Pandēmija neko jaunu Emīlijas ikdienai nav nodarījusi – gluži otrādi. Klasē un skolā viņa neprata būt interesanta. Reizēs, kad kādā jautrākā kompānijā viņu uzrunāja, Emīlija kautrīgi pievērsa skatienu skolas gaitenja laminētajai grīdai, izmetot kādu īsu, nebūtisku atbildi. Kad meitene palika viena, savā galvā viņa mēdza izspēlēt dialogus – ko interesantu nākamajā reizē varētu pateikt, taču nākamās reizes svarīgajā brīdī viņa mēdza sasirt ar pēkšņu, īslaicīgu amnēziju vai arī reaģēt tik lēni, ka prātā ienākusi asprātīgā frāze vairs nepiestāvēja klasesbiedru tā brīža sarunas tematam.

Bet internetā gan viss ir citādi. Bilde var izdaiļot ar atbilstošu filtriņu, zem tām uzrakstīt kādu viedu komentāru, piemēram, „*when life gives you lemons, make lemonade*”, video pirms izvietošanas var nofilmēt vairākas reizes. [..] Viņa pārtiek no paceltiem tīkšķiem, tīkšķiem un sirsnijām, no komentāriem un interneta draugu video, un tas ir tik aizraujoši – vēl daudz labāk nekā parastajā dzīvē. [..]

Nonākot mājās, Emīlija alkaini iestūkē mutē picas šķēli, virsū uzēd gabaliņu kūkas un gaida dienas svarīgāko notikumu. Tā, protams, ir nofotografēšanās ar jauno matu rotu pie viesistabas fotogēniskākās sienas. Emīlija cer, ka viņš – tas pats Viņš, kurš pie pagājušā ieraksta atstāja komentāru „smukina”, arī šoreiz uzrakstīs kaut ko līdzīgu.

Viņa ir nofotografējusies četrās dažādās pozās – ar rokām satverot gurnus, sānskatā, ar nopietnu sejas izteiksmi un smieklīgi plivinām bizes. Emīlija atlasa trīs bildes, uzliek tām tīkamos filtriņus un atlasa spīgulītšus no bilžu pārveidošanas programmām, ar ko paspilgtināt jauno krekliņu. Trīs bildes ar uzrakstu „*Happy bday to me*” un heštāgiem „*birthday girl*”, „*socute*”, „*newhairnewme*” rotā meitenes instagrama sienu. Emīlijas kontā lēnām birst pacelti tīkšķi, tīkšķi un sirsnijas. „Daudz laimes dzimēnē, skaistā!” raksta kāda interneta draudzene. [..] Pēc dažām minūtēm vēl viens komentārs. Emīlija nepacietīgi pasniedzas pēc savas mīļmantiņas un saspringti lasa „Sapin bizes uz rokām”. Kādu mirkli viņa neizpratnē noraugās telefona ekrānā, tad pēkšņi pieceļas un aizmūk uz tualeti. Aizāķējusi durvis, pie spoguļa viņa kārtīgi nopēta savas rokas. Iepriekš viņa to nebija pamatījusi, bet šobrīd redz, ka jā – rokas tiešām ir spalvainas. Un filtriņš, ko Emīlija pievienoja bildei, spalviņām liek izskatīties vēl tumšākām. Izskatās pēc vīrieša rokām. Emīlija novēršas no sava spoguļattēla. Viņa grib aizbēgt no svilinošās kauna izjūtas, bet ierastais bēgšanas mehānisms – telefons – nepalīdz, tikai pastiprina trauksmi un izmisumu. Kā gan viņa to nebija iedomājusies? Vajadzēja uzlikt citu filtriņu. Vajadzēja neplivināties ar rokām. Vajadzēja vilkt krekliņu ar garām piedurknēm. Ko tagad padomās tas puisis, kurš iepriekšējā reizē... paga, viņš vēl varbūt nav redzējis. Emīlija izdzēs pēdējās trīs bildes. Pa acs kaktiņu izspiežas asara. Viņa atver spoguļgaldiņa atvilktni un izvelk mammas skuvekli.

Pēc dažām minūtēm viņa iznāk no vannasistabas.

Atlaidusies uz gultas, Emīlija nopēta savas rokas. Kailas un ievainojamas. Meitene ieiet savos sociālo tīklu profilos un meklē opciju „delete profile”.

(Pieejams: <https://jaunagaita.net>. 2021)

Jautājumi:

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Raksturo, kā tekstā atklājas žanra pazīmes! Pamato viedokli!
3. Kā šis teksts saistās ar tavu pieredzi?